

Açık Toplumda Eğitim*

A. Benegas Lynch, Jr.**

Gücün zıddı başka amaçlara hizmet eden güç değildir; özgürlüktür.

Thomas Sowell

Bir çok ülkede, özel okullarda ve devlet okullarında hangi müfredatın izleneceği, bakanlıklar, hükümet görevlileri ve eğitim birimlerince belirlenir. Aksi takdirde bu okulların çalışmalarına izin verilmez. Durum böyle olduğu için, bu ülkelerde kelimenin gerçek anlamında özel eğitim kurumlarına rastlanmaz; bütün okullar devlete aittir. Bu bağlamda anneler, bir “özel” okulun inşasını üstlenebilir ya da öğrencilerin ne renk üniforma giyeceğine karar verme yetkisine sahip olabilirler; ama satılan ana ürünün – müfredatın – seçimi yine devlet tarafından yapılır. Bu okullar kanunen özel okuldur; ama fiilen devlete aittir. Bu anlayış çizgisinde eğitim, faşizmin en açık ifadesi olarak belirir.

Bazı ülkelerde, Birleşik Devletler’de de olduğu gibi, “eğitimdeki devlet tekeli ve ‘tek ölçü hepsine uyar’ felsefesini yıkmak”² üzere siyasî iradeye karşı savunma aracı olarak evde eğitim sistemi benimsenmiştir. Burada, en iyi yüksek okul ve üniversitelere³ ev-öğrencileri-

nin kabul edildiğini belirtmek önemlidir. Eğitim açık bir toplumun muhtemelen en önemli meselesidir. Nihayetinde bütün diğer meselelerin olmazsa olmaz şartıdır. Eğitimde serbest ve açık rekabeti sağlamak, otomobilde, gömlekte ya da herhangi bir üründe serbest ve açık rekabeti sağlamaktan çok daha önemlidir. Hayat bir öğrenme sürecidir; edinilecek eğitimin muhtevası bireysel uğraş, kabiliyet, potansiyel ve isteğe bağlıdır. Açık toplumun çekici yönlerinden ve avantajlarından biri, açıkça, sosyal işbirliğini mümkün kılan bilgi çeşitliliğinde yatmaktadır. Hepimiz anatomik, biyolojik ve psikolojik açılarından bir diğerine göre farklılık göstermekteyiz.⁴ Yavaş bir tezkip ve muvakkat bir teyit süreci bağlamında bilgi parçacıkları edinme kapasitesine sahibiz. Bilgece söylenmiş bir söz vardır: “Hepimiz cahiliz, sadece farklı konularda”. Eğitimli bir insanı tarif etme girişimi, söz konusu eğitimin muhtevasının ne olması gerektiğini tam olarak ifade etme anlamında gereksizdir.

Klüpler, spor dalları vb. yollarla sağlanan sosyal toplantılara olan ihtiyaç bir yana, özel öğretmen sistemi en iyi eğitim yöntemidir.

** Ekonomi profesörü, La Plata Katolik Üniversitesi Buenos Aires, Arjantin.

¹ Özel okullar kamu okulları değilmiş gibi, devlet (ya da hükümet) okulları sık sık “kamu okulları” diye anılır.

² Isabel Lyman, “Homeschooling, Back to the Future?” *Policy Analysis* (Cato Institute, 7 Ocak, 1998).

³ “Learning Round the Kitchen Table”, *The Economist*, 6 Haziran 1998; bkz. ayrıca Christopher Klicka, *The Right Choice: Home Schooling An Academic, Historical,*

Practical and Legal Perspective (Gresham, OR: Noble Publishing Associates, 1995).

⁴ Vid. R. J. Williams, *Free and Unequal: The Biological Basis of Individual Liberty* (Austin: University of Texas Press, 1953).

Bire bir ilişki, bireydeki gizli gücün gelişimine imkân sağlar. Karl Popper'in gösterdiği üzere, insanlar farklı şeyler için farklı zekâyâ sahiptir ya da farklı konularda faaldir. Bu Popper'in IQ testlerine karşı çıkışının nedenidir. (Popper aynı zamanda Einstein'ın IQ'sunun da düşük olduğuna işaret ediyor.)⁵

“Öyleyse, hatırlamadığı şeyler sadece kendi ismi, günün tarihi, öğle yemeğini yeyip yemediği ya da bir randevusu olup olmadığına, dalgın bir profesörün, öğrendiği, hatırladığı ve zekilikle ilgili birtakım kategorileri aklında tuttuğu sürece hâlâ zekidir,”⁶ diyor Isaac Asimov. IQ ölçümlerinin en meşhur taraftarlarından olan Hans J. Eysenck bile “zekâ testleri çok sağlam bilimsel prensiplere dayanmaktadır ve zekânın doğası hakkında uzmanlar arasında yeterince geniş bir uzlaşma söz konusu değildir”⁷ demektedir.

Bire bir ilişki şu an için pahalıdır, ölçek ekonomisi (çok fazla miktarda üreterek nesnelere daha ucuza üretebilme-ÇN) okulları ve üniversiteleri gerekli kılar, fakat bu hiçbir şekilde hükümet otoritesinin müfredatı ya da kullanılması gereken ders kitabının muhtevasını düzenlemesi gerektiği anlamına gelmez (belki geleceğin sibernetiği özel öğretimle ders yapma sistemini ekonomik açıdan mümkün hale getirecektir).⁸

Müfredat ve eğitsel kriterlerin hükümet otoritesince oluşturulması gerektiği inancı yaygındır. Bu anlayış sürdükçe öğrenciye tek ve eşsiz bir varlık olarak değil, bir montaj hattı ürünü olarak muamele edilecektir. Bu, muhtemelen, otoriterliğin en göze çarpan örneğidir. Açık müfredat, düşüncenin evrimsel gelişimi-

mine imkân verir, teorilerle rekabet etmenin artı ve eksilerini gösteren sürekli eleştirmeyi özendirir yeni düşünce bulvarlarının keşfini davet eder. Isabel Paterson'ın bağımsızlığa ilişkin yorumları şöyledir:

“Öğretimin özel okullarla yürütüldüğü yerlerde, farklı okullarda çok sayıda değerlendirme yöntemi bulunur. Anne ve babalar, sunulan müfredat yoluyla çocuklarına neyin öğretilmeyeceğine karar vermelidir. Sonra her biri nesnel gerçeklik için çaba sarfetmelidir ve düşüncüyü denetleyecek bir kamu otoritesinin olmayışından ötürü, yetişkinler, mezun olduktan sonra okulda öğrendikleri üzerine nihai yargıda bulunma yetkisine sahip olmalıdır. Böyle olursa hiçbir yerde “devletin kutsallığı” zorunlu bir felsefe şeklinde öğretim arzusuna rastlanmayacaktır. Fakat siyasetin yönlendirdiği her eğitim sistemi, eninde sonunda, devletin kutsallığı doktrinini aşılayacaktır, aynı kralların kutsal hakları ya da demokrasideki “halk iradesi” doktrinini gibi. Doktrin bir kez kabul edildiğinde, siyasî iradenin vatandaşların hayatı üzerindeki sıkı denetimini yıkma işi, neredeyse insanüstü çaba gerektiren bir iş haline gelir. Devlet başından beri bireyin bedenine, niteliğine, aklına sahip oldu ama bazı çocuklar okuma yazma bilmeyecekler mi? Bilmeyebilirler, şimdi de bazı çocuklar okuma yazma bilmiyor, geçmişte de bilmeyen çocuklar vardı. Birleşik Devletlerin yetişkin bir adam olana dek okuma yazma bilmeyen ama evli ve hayatını kazanan bir başkanı (Lincoln) vardı.”⁹

Hakikaten özgür bir toplumda devlet okulları ve devlet üniversiteleri bulunmamalıdır. Hepimizin vergi ödediği ve hiç vergi formu görmemiş olanların bile maaşlarından kesme yoluyla malî bedeller ödemeye mecbur tutulduğu gerçeğinin farkında olmalıyız. Bu nedenle, aklıktan ölmeden çocuğunu okula gön-

⁵ K. Popper ve K. Lorenz, *el Provenir está abierto* (Barcelona: Tisquets, 1983/1992) F. Kreuzer, s. 138. Ayrıca bkz. H. Gardner, *Estructuros de la mente: la teroia de las inteligencias múltiples* (México: Fondo de Cultura Economica, 1994) ve j. A. Marina, *Teoria de la inteligencia creadora* (Barcelona: Anagrama, 1995).

⁶ “Thinking about Thinking”, *The Planet That Wasn't* (New York: Avon Books, 1977), s. 201.

⁷ *Know your own IQ* (New York: Penguin Books, 1990), s. 8.

⁸ bkz. H. Rheingold, *Virtual Reality* (New York: Simon & Schuster, 1991) ve D. Hague, *Beyond Universities*, (London: The Institute of Economic Affairs 1991).

⁹ *The God of the Machine* (London: Transaction Publishers, 1943/1993), s. 258-9. Ayrıca bkz. P. Johnson, “Schools for Atillas”, *Enemies of Society* (New York: Atheneun, 1977). Bu çerçevede Mark Twain'in sözlerini hatırlamalıyız: “Okul eğitiminin, eğitime karışmasına izin verme!” *The Autobiography of Mark Twain* (New York: First Harper Perennial, 1904-1910/1990, Ch. Meider).

derme bedelini ödeyemeyecek çok yoksul insanları varlıklı ailelerin eğitim masraflarını ödemeye zorlamak adaletsizliktir. Bunun yanı sıra çocuklarını okula göndermeye çalışan düşük gelirli aileler, masrafların ikiye katlanmasını önlemek, yani bir yandan vergi ödemek diğer yandan özel eğitim için bedel ödemek yerine devlet okullarına baş vurmaya daha kârlı bulmaktadır.¹⁰

E. G. West 1870'ten önce İngiltere'de eğitimin nasıl yapıldığını açıklıyor.¹¹ "Cehalete karşı korunmadan bahsederken, 'neyin cehaleti?' diye sormalıyız. Bir insan bir konuda çok cahil, ama diğerinde uzman olabilir."¹² James Tooley konuyu resimleyerek izah ediyor: "Gary Larson tarafından çizilen bir karikatürde, sıradan bir aile, anne, baba, çocuklar ve köpek çok dikkatli bir şekilde boş duvarı izlerler. Altta 'Televizyondan önceki günlerde' yazısı geçer. Bir çok kişi Britanya'da devlet eğitimi sisteminden önce benzer bir boşluğun var olduğuna inanır; insanlar tembel tembel oturarak, hayatlarındaki tarihsel gerçeklikle bağdaşmayan boşluğu devletin doldurmasını beklerler."¹³ Tooley ayrıca "Amerika'da devletin eğitime müdahalesinden önce benzer bir fenomene rastlanmıştır"¹⁴ der. Devlet kontrollü zorunlu eğitimi ilk öneren Platon olsa da, Murray N. Rothbard, onaltıncı yüzyıldan günümüze Luther'le başlayan süreci zorunlu eğitimin belgeli tarihi kabul etmektedir.¹⁵ Rothbard, eğitimde devlet müdahalesinin standartları düşürdüğü ve serbest eğitimin, tüketicinin ihtiyaç duyduğu akademik yetkinlik ve gelişmeye imkân sağladığı sonucuna varmıştır. Devlet eğitiminin piyasanın ihtiyacı olan eği-

timden tamamıyla farklı olduğu görülmektedir. Arthur Shenfield, iyi bilinen birkaç üniversitede olanlardan; öğrenim ve öğretimin politikleştirilmesiyle kampüsün bir bilgi yuvası değil, giderek çeşitli çetelerin bir savaş alanı haline getirildiğinden yakınıyor. Bununla birlikte "hem profesör hem de devlet danışmanı olan hocaların güç koridorlarında kazandığı ün ve servete" dikkat çekiyor.¹⁶

Bazı durumlarda devlet tarafından okuyacak çocuğu olan ailelere çek sağlanması sistemi önerilmiştir. Bu sistemin amacı devlet eğer çoğunluğun oyuyla kurulmuşsa ve vatandaşların eğitimini onlardan sağladığı vergilerle finanse ediyorsa, devlet okulları ve üniversitelerinin varolmasının anlamsız olduğunu göstermektir. Çek sistemi, durumdaki bir mantıksızlığı gözler önüne serer: Oylama sürecinin kamulaştırma işlemleri için kullanılabilirliği ve böylece vergi mükelleflerinin başkalarının eğitimini finanse etmek durumunda olmaları, devlet okul ve üniversitelerinin var olmalarını gerektirmez. Fakat, Armen A. Alchain'in de söylediği gibi, "yüksek okul öğrencilerinden öğretim ücreti alınmaması gerektiğini düşünmek, kuvvetliye daha az kuvvetlinin sırtından servet sağlanması gerektiğini düşünmektir".¹⁷ Diğer taraftan, bu çek sağlama sistemi adayları okullara başvurmaya ve eğitim kurumlarını çek almaya teşvik edecektir. Bu teşvikler, adayların ve eğitim kurumlarının, çeklerle giderek daha fazla finanse edilmek için, lobiler oluşturmalarını sağlayacaktır. Böylece, son tahlilde, kamu harcamaları artacak ve en sonunda sistem özel okulların finanse edilmesini teşvik edecek ve bu yolla devlet eğitim üzerinde denetim sahibi olacaktır. Bugün önde gelen bir kaç kuruluşun başarılı bir şekilde yapmış olduğu gibi, özel olarak finanse edilen çeklerden bahsetmediğimizi söylememize gerek yok. Sorunlar, çek dağıtımında kullanılan kaynaklar zorlama yoluyla sağlandığında ortaya çıkmaktadır.

¹⁰ Vid. Alberto Benegas Lynch, Jr. "Educacion en una sociedad libre", *Estudios Publicos* (Santiago de Chile, No. XV, Winter 1984).

¹¹ *Education and the State* (Londra: The Institute of Economic Affairs, 1970), s. 126.

¹² *Op. Cit.*, s. 10.

¹³ *Education without the State* (Londra: The Institute of Economic Affairs, 1996), s. 31. Devlet eğitimi üzerine daha çok bilgi için bkz. *Public Education and Indoctrination* (Irvington on Hudson, NY: The Foundation for Economic Education, 1993).

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Education, Free and Compulsory* (New York: Center for Independent Education, 1974).

¹⁶ *From Campus to Capitol: The Cost of Intellectual Bankruptcy* (Rockford, ILL: Rockford College Institute, 1972), s. 9.

¹⁷ "The Economic and Social Impact of Free Tuition" (1968), *Economic Forces at Work* (Indianapolis: Liberty Fund, 1977), s. 208.

“İkinci en iyiler” hakkında tartışmalar her zaman sürüp gitmektedir; fakat bunu, belki de, aydınlar şu anda hedef olarak düşünülen şey üzerine yoğunlaşmışlarken politikacılara bırakmak gerekir. Hedefler bilgi ile elbette değişecektir, ama aydınlar fırsatçı¹⁸ davranmazlarsa, tartışmanın eksenini mevcut bilginin gösterdiği en uygun hedefe doğru değiştirme -bu evrimsel bir süreç olduğu için- olasılığı artacaktır. Ayrıca, ikinci en iyilerin sınırı yoktur; uç noktada, bir ikinci en iyi olarak, politik açıdan mümkün olabileceği düşünülen şey yüzde elli yerine yüzde yirmi enflasyon oranını savunmak olmalıdır. F. A. Hayek’e göre aydınların rolü politik olarak imkânsız politik olarak mümkününe çevirmek, yani politik ideali yeterli sayıda insan anlayınca kadar ifade etmektir: “İktidarın ve gücün cazibesine direnmeye hazır ve kısa vadede gerçekleşme şansı az da olsa bir ideal için çalışmaya gönüllü aydın liderlere ihtiyacımız var.”¹⁹

Diğer taraftan, devletin “asgarî seviyede eğitim” vermesi gerektiği düşüncesini de kabul edemeyiz. Çünkü bu gereklilik bir çok zorluğu beraberinde getirir. İlk olarak eğitimi bir bireyin saklı güçlerini ortaya çıkarmak üzere hayatı boyunca süren bir öğrenme süreci şeklinde tanımlarsak ve aynı zamanda her birimizin diğerinden farklı olduğunu söylersek, söz konusu asgarî eğitimin ne olması gerektiği mantıklı bir karardan ziyade tesadüfen verilmiş bir karar olur. Hayatta kalmak, eğitilmekten çok daha önemlidir; o halde devlet kişisel seçimlerimize bakmaksızın günlük yemek ihtiyacımızı da karşılamalıdır. Eğer bazı kimseler, herkesin A, B ve C alanlarında eğitim almaları gerektiğine inanıyor ve herkes bunu kabul ediyorsa, bu kararın uygulanmasını dayatacak bir güce ihtiyaç olmaz. Bununla birlikte insanlar D, E, ve F alanlarını tercih ederlerse, onları bu kararlarından döndürüp A, B ve C’ye yatırım yapmaya

zorlamanın gereği yoktur. Belli bir eğitim sisteminin zorlama kararının oy çokluğunun veya bazılarının kişisel değerlerini başkalarına empoze edebilecekleri herhangi bir kriterin sonucu olup olmamasının bir öneminin bulunmadığını söylemek gereksizdir. Johann G. Fichte “kesin ve eksiksiz şekilde yeni duygular oluşturmak üzere” zorunlu devlet eğitimi tesis etme taraftarı olarak iyi bir örnek teşkil etmektedir.²⁰

Asgarî düzeyde zorunlu eğitimin “toplum yararı”na olduğu çünkü bunun sağlayacağı faydanın zorlamanın getirdiği mahzurları aşacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, “daha iyi” eğitim alan insanların yüksek verimliliği sayesinde toplumda genel ücret seviyesinin yükseleceğini düşünenler vardır. Bu analiz, açıkça, eğitime adanmış gönüllü okulların, “üniversitelerin” ve kültürel kuruluşlar ve hayırseverlik kuruluşlarının var oluş nedeninin bu olduğunu gözardı etmektedir.²¹ Fakat, Adam’ı, kendisinin lehine olacağı gerekçesiyle, Smith’in tahsilini finanse etmeye zorlamanın bir anlamı yoktur; eğer öyle olsaydı Adam bunu kendisi yapardı. Eğer, tam tersine, Adam’ın kararı farklıysa, bu orada kendisi için avantaj bulunmayışından kaynaklanmaktadır. Hükümet, “dayanışma” ve “fırsat eşitliği” adına eğitim standartları dayattığında, maddî ve beşerî kaynaklar insanların seçtiğinden daha farklı alanlara tahsis edilir.

Bu bakımdan, devletin eğitime müdahalesini fırsat eşitliğiyle gerekçelendirmenin yanlış olduğunu da vurgulamak gerekir. Açık bir toplumla bağdaştırılabilir tek eşitlik, kanun önünde eşitliktir. Bireyler arasındaki eşitsizlik, eşit olmayan sonuçlar doğurur. Buna ek olarak, fırsat eşitsizliği insan doğasının ve farklı eğilim, kapasite, yetenek, seçim ve değişik enerjilerin bir sonucudur. Tenis oynama şansı, sağlıklı bir insanla sakat bir insan için aynı değildir. Kimyayı anlama şansı, akıl hastası olan biriyle olmayan biri için farklıdır. Daha varlıklı kişilerle, onlara nazaran daha fakir olan kişilerin imkânları eşit değildir. Açık bir top-

¹⁸ J. Barzun bir yazısında “Aydınlar kaybolan prestij ve yetkilerinden bahsederler, ama çok azı iktidardakilerin uşağı olmaktan öteye gidebilmiştir.” der. *The House of Intellect* (New York: Harper & Brothers, 1959), s. 9.

¹⁹ “The Intellectuals and Socialism” (1949), *Studies in Philosophy, Politics and Economics* (Chicago: The University of Chicago Press, 1967), s. 194. Ayrıca bkz. W.H. Hutt, *Politically Impossible?*, (London: Institute of Economic Affairs 1971).

²⁰ *Discursos la nación alemana* (Madrid: Tecnos, 1807/1988) s. 30.

²¹ Yardım ve dış yardım ayırımı için bkz. D. Friedman, *Hidden Order* (New York: Horper Business, 1996), s. 272.

lumda, üretken enerji daha çok fırsat yaratır fakat hiçbir zaman eşit fırsatlar sunmaz; çünkü bu, herkes aynı haklara sahip olamayacağından, kanun önünde eşitliği geçersiz kılmayı gerektirir. Bu da, böyle bir politikanın her zaman neden olduğu gibi, kaynakların yanlış bölüştürülmesi sonucu, herkes için daha az fırsat demektir.

Sonuç olarak, hükümetin “dayanışma” ilkesini uygulayarak zor kullanması, gönüllü hareket gerektiren bu sözcüğün anlamını tamamen değiştirir. Refah devleti taraftarları yardımseverlik kavramını tamamen çarpıtmışlar ve bireylerin komşularından doğrudan bir çıkarı olmadığı yolundaki yanlış kanıyı yaratmışlardır. Onlar, devletin görevinin kendilerini gözetmek olduğu ve vergilerin bu amaçla varolduğu kanısındadırlar. Bu düşünce²², bir yandan insan sevgisiyle özgürlük arasındaki bağlantıyı,²² diğer yandan bir saldırının yokluğunda başka insanlara karşı sert yöntemlere başvurmanın sonuçlarını yok saymaktadır. Herbert Spencer’a göre, “Bir kişinin malvarlığının haklarının korunması için gerekenden daha fazlasının hükümet tarafından elinden alınması, bu kişinin haklarının ihlâl edilmesi ve bu nedenle hükümetin ona karşı görevinin tersine çevrilmesi anlamına gelir. Bu kişinin kendi çocuğunun veya başkalarının çocuklarının eğitimi için malının alınması, haklarının korunması için gerekli değildir. Bundan dolayı böyle bir amaçla malının alınması yanlıştır.”²³

²² Bu bağlantıyla ilgili bazı mülâhazalar için bakınız. *vid R.C. Cornuelle, Reclaiming the American Dream; The Role of Private Individuals and Voluntary Associations* (London: Transaction Pub., 1965/1993) chap.4 and A.WOLFE, ‘What Ever Happened to Compassion?’ (Critical Review, New Heaven CT, vol. 7(4), Fall 1993), Wolfe, M. Olasky’nın sabit değişim oranları bağlamında iyi paranın kötü parayı kovmasına ilişkin bir Gresham Kanunu tarzında (s.499), “refah devleti”nin “şahsi hayırseverliği” ortadan kaldırma eğiliminde olduğu şeklindeki teziyle hemfikirdir.

²³ *Social Statistics* (New York: R. Schalkenbach Foundation, 1850/1954), p. 294-5. Ayrıca bkz. A. Herbert *The Right and Wrong of Compulsion by the State and other Essays* (Indianapolis: Liberty Classics, 1873/1978), Essay Two “State Education: A Help or Hindrance?”, s. 53 ff., P. Goodman, *Compulsory Mis-Education and the Community of Scholars* (New York: Vintage Press, 1964) ve Gary Wolfram, “The Threat to Independent Education”, *Policy Analysis* (Cato Institute, 15 Ağustos 1997).

“Eğitim hakkı” diye birşey yoktur, bu sahte bir haktır. Bir hakkın karşılığı bir yükümlülüktür. Benim evim benim hakkımdır ve diğer insanlar buna saygı göstermek durumundadır. Fakat maddî yönden gücümün yetmediği başka bir ev benim hakkım dersem ve bu hak bana verilirse başkaları bana gerekli kaynakları sağlamak durumunda kalacaktır ve bu da başkalarının haklarının ihlâl edilmesi anlamına gelir. Robert Nozick ise “hiçkimse, gerçekleştirilmesi için başkalarının hakkı olan şeylerin ve faaliyetlerin kullanımını gerektiren birşey üzerinde hak iddia edemez” demiştir.²⁴

Özel eğitimden bahsederken, sadece okul ve üniversitelerin kamu fonlarından finanse edilmesini kastetmiyoruz, ayrıca vergi muafiyetlerinin kaldırılmasını da kastediyoruz. Henry G. Manne’nin de belirttiği gibi, “üniversitelere katkı amacıyla merkezî yönetime ait gelir vergisinin tenzil edilmesi gibi, kâr amacı gütmeyen üniversiteler için alınan devlete ve merkezî yönetime ait vergiden muafiyet kararları kaldırılmalıdır. Bunlar, hükümetin özel eğitim kurumlarına dolaylı yoldan mali yardımda bulunması anlamına gelir ve vergi ödeyenlerin varlıklarının yeniden dağıtılmasının hiçbir mantıklı açıklaması yoktur”.²⁵

“Kamu mallarının” özel niteliği bir kenara bırakılarak, eğitimin herkese sunulabilme (non-rivalry-birine sunmanın diğer kimselere sunma imkânını azaltmaması-ÇN) ve dışlayamama (nonexclusiveness—bir kişiye sununca herkese sunma-ÇN) koşullarını karşılamadığı açıklanmıştır. Ayrıca, bir yandan hemen hemen tüm faaliyetler “kamu malları”nın bazı unsurlarını taşır, öte yandan zor piyasanın tesis ettiği optimalden farklı sonuçlar ortaya çıkarır. Eğitime ilgilenenler, mevcut gelirleri ve elde ettikleri burslar ölçüsünde ona ulaşabilirler ve bu da verimi en üst seviyeye çıkaran açık toplumla uyumlu, dolandırıcılığı ve şiddeti içermeyen serbest ve gönüllü düzenlemeleri olan kurum-

²⁴ *Anarchy, State and Utopia* (New York: Basic Books, 1974), s. 238.

²⁵ “The Political Economy of Modern Universities”, *Education in a Free Society* (Indianapolis: Liberty Fund, 1973), s. 125.

sal yapıların varlığına bağlıdır.²⁶ Farklı bir bağlamda, James Buchanan'a göre:

"Kaynak kullanımı için mübadele sürecinin sağladığı faydayı dolaylı olarak ölçmek için sonuçlara uygulanabilecek nesnel ölçütler bulunmuyorsa, mübadele açık kaldıkça ve baskı ve dolandırıcılık tespit edilmedikçe üzerinde anlaşmaya varılan kaynak kullanımı 'verimli' olarak nitelendirilebilir."²⁷

Sosyal yardım alan kişiler için faydalı olduğu takdirde eğitimin zorla (örneğin devletçe) sağlanması fikri, açık bir toplumda haklar ihlâl edilmedikçe şiddetin kullanılmaması gerektiğini gözardı etmektedir. Karşıt görüşe göre, amaçlar için güç kullanılabileceği anlamına gelmektedir. İnsanları daha iyi bir konuma getirmeyi amaçlayan paternalist yönetim yaklaşımı veya Tanrı rolüne soyunma, hoşgörü ve karşılıklı saygı anlayışlarıyla bağdaşmamaktadır. (Etik ve bireysel sorumluluk kavramları, özgürlük kavramından ayrı tutulamaz.)

Zorunlu eğitimi mazur göstermenin en yaygın olarak kullanılan yöntemleri, bu yolla toplumun daha iyiye gideceğini, ulus için en iyisinin böyle olduğunu vurgulamaktır. Hegelci hipotezlerin ve antropomorfizmin tüm çeşitlerinden yararlanan zorunlu eğitimin bazı savunucuları, Prof. Kinsley Davis'in şu yorumlarına bile katılmaktadır: "Bizim insanımızla diğer insanlar arasına kesin bir sınır koymak mümkün olmadığından, insan sosyal bir varlıktır. Bizler sonunda aile dışındaki toplumsallaşmaya güvenmemiz gerektiğini farkedene kadar, evde eğitim daha da faydasız hale gelecektir. Aksi takdirde, bireysellik temel değerleri yok edecektir ve toplumun ortak nok-

taıları kopacaktır. Eğitim politikaları uygulayan ülkeler arasında, görünen o ki, Rusya (eski Sovyetler Birliği) en doğru ve en başarılı olanıdır."²⁸ Bu tür çözümler, "toplum" ifadesinin yerine "bireyler arası ilişkiler"²⁹ veya "genişlemiş düzen"³⁰ ifadelerinin kullanılması önerisinin nedenlerinden birini açıklayabilir. Michael Novak sosyalist olduğu zamanlar için şöyle yazmıştır: "O zamanki hayâl gücümü çözümlerken, ne kadar büyük bir bölümünü ortaçağ köyü için duyduğum özlemin oluşturduğunu görüyorum. Bu hem bir toplum ideali, hem de demokratik ve kapitalist toplumsuzluğu karşı bir nefretti. Ayrıca, hayâl gücümde insanlığı bir şekilde insan vücudu gibi birleşmiş mistik bir vücut olarak algılamaya çalıştığım Platoncu veya Hegelci bir tabaka vardı. Bu nedenle, (bütüncülüğü), (dayanışmayı) ve hatta sosyalizmin ateist olmayan türlerini vurgulayan yazarlar, hayatın gerçeğiyle daha uyumlu olduklarından hayâl gücümü etkilemişlerdir."³¹

Açık bir toplumda insanların, başkalarının amaçları için araç olarak kullanılmayacağı gerçeğini gözardı etmemeliyiz. İnsan haysiyeti başlı başına bir amaçtır. Hakları ciddiye almıyoruz, hakları gözden çıkarmak pahasına uygulanabilecek hiçbir "toplumsal bütünlük" yoktur.³² Açık bir toplum temel olarak ahlakî ölçütlere dayanır. Açık bir toplum haklara dayanır ve sonuç olarak müşevvikler "görünmez el etkisi" yaratır. Ancak Manne'nin Allen Wallis'ten alıntı yaparak belirttiği gibi, "çoğunlukla hükümetin refah programları sadece belirtilen ihtiyaç özel alanda yeterince karşılandığı takdirde benimsenir."³³ Pazar süreci, kişilerin çıkarlarını gözetmesinin diğerlerinin koşul-

²⁶ Vid. D. Schmidt, *The Limits of Government: An Essay on the Public Good Argument* (San Francisco: Westview Press, 1991); A. de Jasay, *Social Contract, Free Ride* (Oxford: Clarendon Press, 1989) ve Alberto Benegas Lynch, Jr. "Bienes publicos, externalidades y los free-riders: el argumento reconsiderado" (National Academy of Sciences, Buenos Aires, Temmuz 1998).

²⁷ "Rights, Efficiency and Exchange: The Irrelevance of Transaction Costs" [1983], *Liberty, Markets and State* (New York: New York University Press 1985), s. 95; Buchanan'ın verimlilik analizi "[...] bu şekilde kurumlar veya kurallar düzeyine yükselmesi veya hareket ettirilmesidir." *loc-cit.*

²⁸ *La sociedad humana* (Buenos Aires: University of Buenos Aires Press, EUDEBA, 1965), 1, s. 200-209.

²⁹ Vid. discussion by J. Ortega y. Gasset, *El hombre y la gente* (Madrid: Alianza Editorial, 1934/1981), s. 175. ff.

³⁰ F. A. Hayek, *The Fatal Conceit: Errors of Socialism* (London: Rasthledge, 1988), s.6.

³¹ *The Spirit of Democratic Capitalism* (New York: Simon & Schuster, 1982), s. 24.

³² Vid. Kant'ın "Categorical imperative" ve R. Nozick, *Anarchy... Op. Cit.* pp. 31-3."

³³ "The Political Economy" *Op. Cit.* s. 109-10 Cfr. R.M. Hartwell, "The Politicization of Society", (Indianapolis: Liberty Press, 1979), K. S: Tempelton ed, s. 7 ff.

larını da geliştireceğini gösterir. Günümüzün en büyük sorununun kendi çıkarlarımıza çok fazla önem vermemiz olduğu söylenmiştir. Ancak buna karşın, birçok kişinin kendine bakmaması da sorun yaratır. Bir çok kişi kendi menfaatleri için yeteri kadar çalışmaz ve bu da bizim eğitimimizin sonucu ve sorunudur.

Erich Fromm, Marksist ve dolayısıyla insan hakları konusunda tutarsız olmasına rağmen, otoriter ahlâka (ahlâkî eğitim işini üstlenen bakanlıkları ile bağdaştırıyorum) ve kişisel çıkarlara değinmiştir ki, her ikisi de açık bir toplumda eğitim anlayışı için çok önemlidir. Fromm'a göre "otoriter düzen yanlısı etik, insanların neyin iyi, neyin kötü olduğunu bilme kapasitesini inkâr eder, neyin iyi, neyin kötü olduğuna kişinin değil otoritenin çıkarına göre karar verir."³⁴ Fromm, "modern kültürün başarısızlığı, bireysellik ilkesinde ve ahlâkî erdemlerin kişisel çıkarları gözetmekle aynı olduğu fikrinde değil, kişisel çıkarın anlamının bozulmasındadır; insanların kendi çıkarlarıyla çok fazla ilgilenmesinde değil, gerçekten kendileriyle yeterince ilgilenmemelerinde, çok bencil oldukları gerçeğinde değil, kendilerini sevmemelerinde yatar."³⁵ demiştir.

Albert V. Dicey'e göre, "inkâr edilemez bir gerçek olan, devletin insanın kendine yardımını yokettiğinin çok az kişi farkındadır. Bundan dolayı insanların çoğunluğu, neredeyse mecburen, hükümet müdahalesine olumlu bakmaktadır."³⁶ Açık bir toplumda herkes kaynaklarını kendi tercihine göre kullanacaktır. İnsan, seçimlerini başta yapar, ek kaynakları harcamaının getireceği ek kârı tahmin eder. Kâr, maliyeti geçene ve değerler eşitlenene kadar faaliyeti sürdürür. Maliyet kârı geçerse, birey, değerler eşitlenene kadar harcamasını kısar. Bir insanı istemediği halde zorla eğitime tabi tutmak, zarara neden olacaktır ve, belirtildiği gibi, sübvansiyonlar kaynakları yanlış bölüştürecektir. Bundan herkes zarar görecektir.

İnsanların kendi kendine yaptıkları hizmetler için devletin vergilendirmeye müdahale ettiği görülüyor. Bu aşamada George Harrison'ın (The Beatles) "Vergi Adamı" şarkısını hatırlamalıyız: "Araba kullanırsan, sokağa vergi koyarım. Oturmak istiyorsan, koltuğa vergi koyarım. Üşüyorsan, ısıya vergi koyarım. Yürüyüş yapıyorsan, ayaklarına vergi koyarım." Ludwig von Mises'in belirttiği gibi, "aslında, tek bir çözüm var: Devlet, hükümet, yasalar hiçbir şekilde okul veya eğitime karışmamalıdır. Bu tür amaçlar için kamu sermayesi kullanılmamalıdır. Gençliğin yetiştirilmesi ve öğrenimi tamamen velilerle özel kurum ve kuruluşlara bırakılmalıdır."³⁷ Özetlemek gerekirse George Mason'un önerisini hatırlamak faydalı olabilir: "Özgürlüğün lütuflarını muhafaza etmek için esas ilkelerin sık sık tekrerrüü gerekir."³⁸

Son olarak, eğitime güç tekeli (devlet) müdahale ederse, muhtemel sonuçları açıklamak isterim. Birleşik Devletler örneği oldukça aydınlatıcıdır. Thomas Sowell bazı şaşırtıcı örnekler verir:

"Örneğin, 21 Eylül 1990 tarihinde ABC kanalındaki 20/20 televizyon programını izleyenler, ölüm eğitiminin bir bölümü olarak, bir morga götürülen okul çocuklarından cesetlere dokunmalarının istendiğini görünce şaşırmış ya da üzülmüş olabilirler. Örneğin, ölüm eğitimi alan öğrencilerin görevleri, kendi mezar taş yazılarını ve intihar notlarını yazmak, ailelerindeki ölümleri tartışmak ve birinci sınıflar için kendilerine ayakkabı kutusundan bir tabut modeli yapmak ve hayat memat durumlarında kendi aile üyelerinden hangilerinin kurban edilmesi gerektiğini seçmektir. Cinsellik eğitimi tabii ki çok farklı bir konudur, fakat aynı duyarsızlaştırma şekli esastır. Başka duyarsızlaştırıcı filmlerde bir erkeğin cinsel organı, ses efektleri de kullanılarak seks yapan çıplak bir çift ve mastürbasyon gösterilmiştir. Örneğin (değerleri açıklama) programları, değerleri ka-

³⁴ *Man for himself* (New York: Hery Holt & Co, 1947/1990), s. 10.

³⁵ *Ibid.* s. 139. İtalikler eklenmiştir.

³⁶ *Lectures on the Relation Between Law and Public Opinion in England During the Nineteenth Century* (London: Macmillan, 1914), s. 257.

³⁷ *The Free and Prosperous Commonwealth* (Princeton, N. J: Von Nostrand. 1927 / 1962), s. 115. Andrew J. Coleson, *Market Education: The Unknown History* (San Fransisco C. A) Transcation Publishers, 1999).

³⁸ K. M. Rowland, *The Life of George Mason* (New York: Putnam's 1892/1954), s. 435.

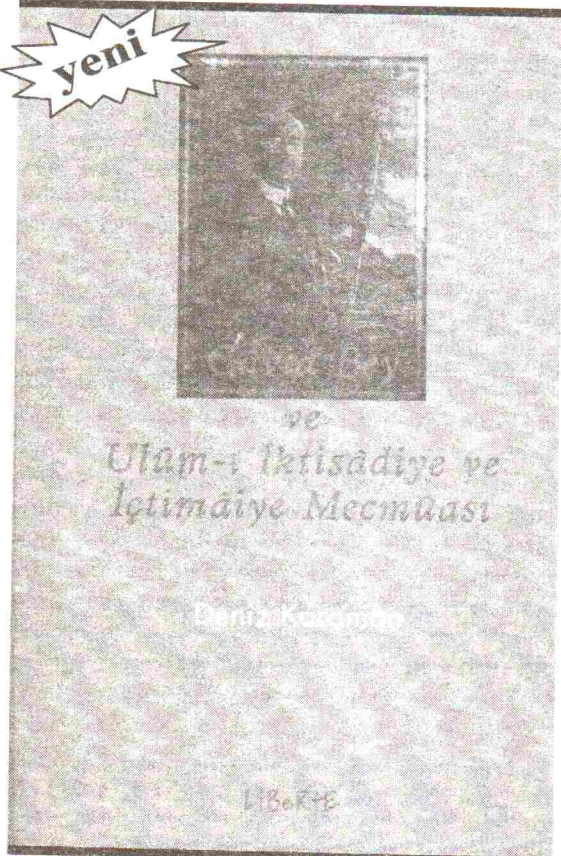
riştirme olarak adlandırılabilir, çünkü bütün yargısız yaklaşımlar, doğruyu ve yanlış içerir değerlerle bağdaşmamaktadır ve doğru ve yanlış kavramları olmadan, (değerlerin) ne anlama geldiğini anlamak zordur. Amerikan eğitim sisteminin başka bir büyük yanlış ise, bürokrasiyi eğitim sistemine karıştıran ve öğretmenlerin elini kolunu bağlayan yönetmeliklerin ve dışardan gelen baskıların çokluğudur.”

³⁹ *Inside American Education* (New York: The Free Press, 1993), s. 36,37,38,39, 65, ve 291. Ayrıca bkz. C. Kors & H. A. Silvergate, *The Shadow University: The Betrayal of Liberty on America's Campuses* (New York: The Free Press, 1998).

Bu örneklerin Birleşik Devletler hükümet eğitim kuruluşlarından alındığını, Uganda'dan bahsetmediğimizi tekrarlamalıyız. Dünyanın en gelişmiş ülkesinde durum böyleyse, eğitimde zorlama özgürlüğün yerini aldığı diğer ülkelerde neler olduğunu tasavvur edebilmeliyiz. İnsanlığın gelişimi için özgürlük “gerekli” bir koşuldur, kendine saygı anlayışıyla ilgili “yeterli” bir koşul değildir.

* “Education in An Open Society”, yazarın, 12-17 Kasım 2000'de Şili'nin başkenti Santiago'da düzenlenen Mont Pelerin Topluluğu Genel Toplantısı'nda sunduğu tebliği. Makale yazarın *Essais rédigés en l'honneur de Jacques Gareilo* (Torino: La Rose Editore, 1997)'deki sunuşuna dayanmaktadır.

Çevirenler: Şeyda Eraslan-Serpil Karabacak

Liberalizm bu ülkede hiç meyve vermemiş midir? Liberalizmin teorisi hakkında bir şeyler öğrenmek için gitmemiz gereken veya gidebileceğimiz yegâne adres Batı mıdır?

Hukuk devleti, piyasa ekonomisi, insan hakları gibi kavram ve kurumların Türkiye'yi ve bu ülkenin insanını ilgilendiren tarafları yok mudur? Bunlar ve benzerleri liberallerin çok sık karşılaştığı sorulardır. Çoğu kimsenin zannettiğinin aksine, liberalizmin bir fikir geleneği olarak ülkemizde yüzelli yılı aşan bir geçmişi vardır. Türkiye önemli liberal yazarlar yetiştirmiştir. Bu yazarlar çok yararlı eserler kaleme almış, ufuk açıcı çalışmalar yapmışlardır. Günümüz liberallerinin gündeminde yer alan konuların çoğu, onların eserlerinde ve faaliyetlerinde ele alınmıştır. Cavid Bey bu yazarlardan biridir. Cavid Bey Türkiye'nin liberal fikir akımının öncülerinden biridir. Elinizdeki çalışma bu gerçeğin bir yansımasıdır. Deniz Karaman'ın titiz gayretleriyle hazırlanan bu eserde önce Karaman'ın kaleminden Cavid Bey'in yayınladığı *Ulum-ı İktisâdiye Mecmuası*'ndaki çalışmalarının genel bir tablosu çizilmekte, ardından Cavid Bey'in söz konusu dergideki yazıları bugünkü harflere uyarlanmış şekliyle verilmektedir. Bu eser sadece Cavid Bey'in liberal çizgisine yakın olanlar için değil, Türk fikir tarihine meraklı olanlar için de son derece yararlı bir kaynaktır.

LİBERTE YAYINLARI